

ТАРГОВИЦЬКА КОНФЕДЕРАЦІЯ ЯК ПРИКЛАД СЕПАРАТИСТСЬКОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

Ліпська Ю. В.

*заступник директора з наукової роботи
КЗК «Музей пропаганди»*

«18 maja 98 tys. wojsko rosyjskie przekroczyło granice Rzeczpospolitej...».

Так почалася російсько-польська війна 1792 року, znana в польській історіографії, як «війна в обороні Конституції 3 мая». Найвідомішою битвою в цій війні стала Жилинецька (Зеленецька) [4, с. 1]. Не менш важливими при аналізі цієї події є також звернення уваги на історичне тло, дії та бездіяльність ключових історичних постатей, що привели війська князя Понятовського та генерала Моркова на поле під Жилинцями (Зеленцями в польській історичній традиції). Укладення т. зв. Тарговицької конфедерації є одним з тих цеглинок, якими вимощена була дорога до Зеленецької битви, тим більше, що участь в битві одного із Тарговицьких зрадників завалила польському командувачу Юзефу Понятовському переломити хід війни на свою користь.

Задоволення власних імперських інтересів росією через використання внутрішніх чвар та міждержавних суперечностей інших країн завжди було пріоритетним інструментом зовнішньої політики рос. імперії. Стратегія їхня незмінна і донині - спираючись на існуючі або створюючи самостійно групи, негативно налаштовані до центральної влади, створювати конфлікти і потім нібито «приходити на допомогу» або «захистити» ту частину населення чи групу, позицію якої можна використати на власну вигоду. [9, с. 1].

Передумовами укладення цього союзу стала діяльність «Великого, або Чотирирічного сейму», що була направлена на подолання російської гегемонії і засилля росіян. [7, с. 1]. Великою проблемою було те, що у магнатському політичному середовищі не було необхідної єдності. Попри всі труднощі, Великий сейм здійснив колосальну роботу - 3 травня 1791 р. було прийнято нову конституцію. Великий сейм проіснував до 29 травня 1792 р., а Конституція 3 травня – 14 місяців і 3 тижні. [6, с. 1]. Вони були зруйновані Тарговицькою конфедерацією та збройною інтервенцією Росії під час польсько-російської війни 1792 року. [2, с. 1].

Прийняття Великим сеймом Конституції, в очах імператриці Катерині II загрожувало втратою впливу росії в Польщі, яку вона вважала де-факто своїм протекторатом. [3, с. 1]. Для зміцнення і посилення цього впливу, імперські політики вирішили використати внутрішні суперечності в середовищі магнатів. Біля витоків конфедерації стояли по суті лише три постаті, що мали хоч якийсь вплив: Станіслав Щенсний Потоцький, Францішек Ксавері Браніцький та Северин Ржевуський. Як зазначає проф. Пьотр Угневський (співробітник Інституту історії Варшавського університету): «Якби не суттєва підтримка та військова інтервенція з боку Росії в 1792 році, цього (утворення) б, мабуть, взагалі не було.» [1, с. 1]. Підготовка до формування конфедерації розпочалася ще в листопаді 1791 року

групою магнатів, згуртованих навколо Потоцького і Ржевуського. Під керівництвом генерала Попова було підготовлено установчий акт конфедерації, підписаний і приведений до присяги в Петербурзі 27 квітня 1792 р. Дата 14 травня 1792 р., якою пізніше його оприлюднили в Тарговиці, прикордонному містечку на березі р. Синюха, була навмисне сфальшована, щоб приховати російський слід документу. [8, с. 1].

Таким чином, росіяни підготували собі законодавчий ґрунт для вторгнення, адже фактично покладали відповідальність за вторгнення на самих поляків. Цікавим фактом є те, що укладення і оприлюднення конфедерації завершилося тільки тоді, коли закінчилася російсько-турецька війна і в Яссах було підписано мир.

У день, коли росіяни перетнули кордони РП, посол царської росії Яків Булгаков, який був одним із провідних «диригентів» російсько-польської війни 1792 року, вручив дипломатичну ноту польським урядовцям, в якій назвав військову інтервенцію «дружною, сусідською допомогою». «Сусідська допомога» полягала у державному перевороті з допомогою військової сили. Стратегія створення або підтримка існуючих сепаратних груп (тарговичани, опозиціонери, сепаратисти) всередині країни задля внутрішньої дестабілізації і показової легітимізації військового вторгнення під приводом «дружньої допомоги», в результаті якої частина території відходить росії або стає її фактичною і юридичною колонією доведена імперським урядом до досконалості.

Ця тактика росією використовувалася неодноразово і в наступні століття. Так само з «дружною допомогою» російські війська вторглися в Польщу уже в 1939, практично одночасно із нацистами окупувавши суверенну державу та порушивши цілісність і недоторканність державних кордонів. У 1968 році з сфери «дружніх» інтересів росії потрапила Чехословаччина. «Празька весна» стала викликом для певної частки правлячої верхівки – особливо на найвищому рівні – тож вони активно виступали проти будь-якого послаблення партійного контролю над суспільством. Не менш вагомою була «дружня допомога» уряду Афганської демократичної республіки у боротьбі з повстанцями, коли СРСР намагався втримати у сфері своїх інтересів цей регіон і не допустити посилення позицій США. Пізніше «руку допомоги» (читай - солдатський чобіт) отримує почергово Молдова (Придністров'я), Чечня, Грузія (Абхазія), Сирія.

Щодо України, то немає фактично жодного століття, починаючи із зруйнування Києва військами Андрія Боголюбського, коли б росіяни не намагалися загарбати наші землі. Тільки в ХХ-ХХІ столітті силою російських військ була придушена Українська революція (війна 1917-18 рр.), запроваджена (1918-21 рр.) і утверджена більшовицька влада (період ІІ СВ і повоєнний час боротьби з повстанським рухом), висувалися територіальні претензії вже до незалежної України (оо. Тузла і Зміїний, Крим, Донбас, 24 лютого - повномасштабна війна).

Після розпаду радянської держави, росія успадкувала не лише «наследіє», а й методи зовнішньої політики обох імперій. Протягом 90-х років її «руки допомоги» тягнулися до всіх сусідніх держав і всюди несли лише війни, руйнацію і окупацію. Не стала винятком і Україна. Так звані «пробні війни», які рф намагалася розв'язати

навколо островів Тузла та Зміїний у 2000-х роках, викликали обурення як світової спільноти, так і власне українців. Тому, у 2013-14 роках, коли прагнення українського народу до євроінтеграції росія сприйняла як виклик своєму впливу в Україні, вона пішла вже знаним шляхом. Фальсифікація виборів, ставлення свого «лігітимного» і оголошення обраного народом Президента «ставлеником Америки» (як у випадку поляків тарговичанами оголошено було короля Станіслава «деспотом» і «тираном»), розпалювання сепаратистських настроїв на Сході України та намагання вчинити державний переворот в Україні. Проте, це не вдалося - люди у великих містах (Одеса, Харків, Дніпро, Херсон), де диверсанти намагалися зривати українські прапори і замінювати їх на триколон, чинили масовий спротив. Тоді російська «дружня допомога» і почала перетинати кордони України. Таким чином, було окуповано Крим та частину Донбасу. Розпочалася чергова російсько-українська війна. На той час російська пропаганда настільки плідно попрацювала як в Україні, так і в Європі та світі, що лавров, який постійно повторював мантру про «расіян в данбасе нет», зумів переконати велику частину світової спільноти, що в Україні йде «громадянська війна». Навіть у катастрофі малазійського Боїнга 777 російські терористи звинуватили Україну.

Лише після 24 лютого весь світ нарешті зрозумів, що росія – це держава-терорист і що її «дружня допомога» протягом століть призводила лише до війн, розподілів та руйнацій у всіх століттях, починаючи з далекого 18 ст. Конфедерація і назва «Тарговиця» стала символом найбільшої державної зради в історії Польської держави [5, с. 1].

ЛІТЕРАТУРА

1. <https://muzhp.pl/pl/e/1136/zawiazanie-konfederacji-targowickiej>
2. <https://sztetl.org.pl/pl/slownik/konfederacja-targowicka-1792-targowica>
3. <https://bliskopolski.pl/historia-polski/1792-konfederacja-targowicka/>
4. <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Zielence;4001376.html>
5. <https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/684013,Konfederacja-targowicka-%e2%80%93-symbol-zdrady-narodowej>
6. <https://www.lazienki-krolewskie.pl/pl/edukacja/baza-wiedzy/krol-a-targowica-wallenrodyzm-stanislawa-augusta>
7. <https://twojahistoria.pl/2017/11/23/targowica-co-kazdy-powinien-wiedziec-o-konfederacji-ktora-stala-sie-symbolem-zdrady/>
8. <https://historia.org.pl/2016/03/04/konfederacja-targowicka-rzeczpospolita-pod-rzadami-zdrajcow/>
9. <https://apcz.umk.pl/SDR/article/view/SDR.2019.1.04>

УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛІЗМ: ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБГРУНТУВАННЯ

Лопачька Н. М.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії, завідувач кафедри історії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана Дем'янука»*